

Lijeva stranka u političkom vakuumu na njemačkoj ljevici

Mirjana Kasapović

*"Komunisti više nismo, socijaldemokrati nikad ne
možemo biti, budimo onda lijevi socijalisti".¹*

Možda bi PDS ostao regionalna istočnonjemačka stranka da SPD potkraj devedesetih nije ušao u razdoblje duboke ideološke i političke transformacije. Ideologija "novog centra" (*Neue Mitte*), koju je oblikovao i provodio SPD pod vodstvom kancelara Gerharda Schrödera, značila je snažan odmak od tradicionalnih socijaldemokratskih vrijednosti i politika

Na parlamentarnim izborima u Njemačkoj 2009. Lijeva stranka (*Linkspartei.PDS*)² osvojila je oko 12 posto glasova i mjesta u Bundestagu – više od Zelenih i malo manje od Liberalne stranke (FPD) – te postala četvrta jakosna politička snaga u zemlji. Na izborima 2013. dobila je manje glasova, 8,6 posto, ali je zato postala treća jakosna stranka u zemlji, neznatno nadmašivši Zelene i uvjerljivo nadmašivši liberalne koji nisu prešli zakonski prag i ušli u Bundestag. To su senzacionalni politički uspjesi koje su analitičari proglasili višestrukom prekretnicom u suvremenoj njemačkoj politici. Izdvojili su najmanje četiri potencijalne cezure što ih ti rezultati uzrokuju ili bi ih mogli uzrokovati u budućnosti.

Lijeva stranka, koja je nastala iz Stranke demokratskog socijalizma (PDS), prestala je biti regionalna istočnonjemačka i postala općenjemačka stranka, što se nekad činilo nezamislivim. Na rujanskim izborima 2013. prešla je petpostotni zakonski prag u svim saveznim pokrajinama u Istočnoj Njemačkoj, što je bilo očekivano, ali i u većini saveznih pokrajina u Zapadnoj Njemačkoj, što se nekoć smatralo nemogućim. Lijevoj stranci vrata Bundestaga zatvorili su samo birači u konzervativnim južnim pokrajinama Bavorskoj i Baden-Württembergu (v. tablicu 1).

Socijaldemokratska stranka Njemačke (SPD) dobila je ozbiljnu političku konkurenciju lijevo od centra i ljeviče od

Tablica 1. Rezultati Lijeve stranke u savezним pokrajinama na izborima za Bundestag 2013.

Savezna pokrajina	Prvi glasovi			Drugi glasovi		
	Broj	%	Razlika u % prema 2009.	Broj	%	Razlika u % prema 2009.
Baden-Württemberg	236.086	4,2	-2,2	272.307	4,8	-2,3
Bavarska	225.141	3,4	-2,4	248.802	3,8	-2,7
Berlin	333.1999	18,7	-2,0	330.481	18,5	-1,7
Brandenburg	330.623	23,9	-5,8	311.322	22,4	-6,1
Bremen	28.473	8,7	-4,0	33.122	10,1	-4,2
Donja Saska	189.550	4,3	-3,2	223.788	5,0	-3,5
Hamburg	66.195	7,5	-2,2	77.265	8,8	-2,4
Hessen	166.985	5,3	-1,8	188.622	6,0	-2,6
Mecklenburg-Vorpommen	204.284	23,6	-5,9	186.737	21,5	-7,5
Rheinland-Pfalz	105.874	4,8	-3,3	120.330	5,4	-3,9
Saarland	48.976	8,7	-9,7	56.042	10,0	-11,2
Saska	500.261	21,5	-2,7	466.321	20,0	-4,5
Saska-Anhalt	298.697	25,4	-6,5	281.979	23,9	-8,4
Schleswig-Holstein	66.096	4,1	-3,0	84.079	5,2	-2,7
Sjeverno Porajnje - Zapadna Falačka	483.837	5,1	-2,0	582.786	6,1	-2,3
Tiringija	298.773	24,3	-4,8	288.594	23,4	-5,4
SR Njemačka	3.583.050	8,2	-2,9	3.752.577	8,6	-3,3

Izvor: http://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/BTW_BUND_13/ergebnisse/la... (pristupljeno 23. rujna 2013).

Zelenih. U tri istočnonjemačke pokrajine, Saskoj, Saskoj-Anhalt i Tiringiji, Lijeva stranka glasovno je jača od SPD-a, a nadomak je socijaldemokratima u Brandenburg, Mecklenburgu-Pomeraniji i Berlinu. Sve se to dogodilo unatoč tome što je u svim tim pokrajinama dobila manje, a socijaldemokrati više glasova nego na izborima 2009. Konsolidacija velikih narodnih stranaka – CDU, CSU i SPD zajedno su dobili na rujanskim

Lijeva stranka proistekla je ideološki i organizacijski iz Partije demokratskog socijalizma (PDS), a ona iz Jedinствene socijalističke stranke Njemačke, istočnonjemačke inačice komunističke partije

izborima oko deset posto glasova više nego na izborima 2009. – pokosila je FDP (- 9,8 posto) te oslabjela Zelene (- 2,3 posto) i Lijevu stranku (- 3,3 posto). No dok su CDU i CSU pokupili sve što se moglo pokupiti na desnici osvojivši ukupno 41,5 posto glasova, SPD nije ni približno tako suvereno vratio dominaciju na ljevici jer je osvojio 25,7 ili samo 2,7 posto glasova više nego prije četiri godine, dok su Lijeva stranka s 8,6 posto i Zeleni s 8,4 posto glasova razbili ljevicu na tri bloka. Parlamentarna ljevica broj 16 - prosinac 2013.

dobila je pritom više glasova, 42,7 posto, od parlamentarne desnice i, što je još važnije, osvojila više mandata te zajedno ima natpolovičnu većinu mjesta. No ipak neće vladati Njemačkom u sljedećem zakonodavnom razdoblju zato što SPD ne želi koalirati s Lijevom strankom koju su i predsjednik SPD-a Sigmar Gabriel i kancelarski kandidat Peer Steinbrück proglasili *koalitionsunfähig*, to jest koalicijski nesposobnome i nepodobnom. Smatraju je radikalnom ljevicom koja se ponaša neodgovorno u međunarodnoj, europskoj i nacionalnoj politici

Njemački stranački sustav nakratko je nakon 2009. ušao u fazu petostranačja, a onda se opet vratio u fazu četverostranačja, ali u drukčijem sastavu. To će imati značajne posljedice za tvorbu koalicijskih vlada i prirodu njemačke koalicijske demokracije uopće. Raspao se dvopolni obrazac poslijebirbnog koaliranja i smjene na vlasti crno-žute (CDU/CSU i FDP) i crveno-zelene koalicije (SPD i Zeleni), jer nijedna od njih neće više imati natpolovičnu većinu u parlamentu potrebnu da sastavi vladu. Računalo se da će dvostranačke koalicijske vlade zamijeniti višeblokovske trostranačke koalicije – "semaforske" (crveno-žuto-zeleno, SPD, FDP, Zeleni) i "jamajčanske" (crno-žuto-zeleno, CDU/CSU, FDP, Zeleni) – ali je ispadanje FDP-a iz Bundestaga te opcije zasad isključilo. Preostaju još dvije vjerojatne opcije: formiranje velike koalicije (CDU/CSU i SPD), koja se smatra "nenormalnom koalicijom" koja obesmišljava izbore i uništava "životni eliksir demokratskog načina vladanja" (Strohmeier, 2007:581), i blokovske "libanonske" koalicije (crveno-crveno-zeleno, SPD, LS.PDS i Zeleni), na koju većina njemačkih birača još nije spremna (Decker i Best, 2010:179).³

Sve to dovodi u pitanje poslijeratno njemačko "izborno i stranačko čudo" i iziskuje da se ozbiljno preispita izborni sustav kao temeljna institucionalna poluga koja utječe na stranački sastav parlamenta te tvorbu i sastav vlada.

Od SED-a do PDS-a

Lijeva stranka proistekla je ideološki i organizacijski iz Partije demokratskog socijalizma (PDS), a ona iz Jedinственe socijalističke stranke Njemačke (*Sozialistische Einheitspartei Deutschlands*, SED), istočnonjemačke inačice komunističke partije. SED je nastao spajanjem predratne Socijaldemokratske stranke (SPD) i Komunističke partije Njemačke (KPD) koje su djelovale u sovjetskoj okupacijskoj zoni nakon svršetka Drugoga svjetskog rata. Premda su se obje stranke, a SPD osobito, početno protivile ujedinjenju, pod pritiskom sovjetskih okupacijskih vlasti bile su prisiljene na taj korak te su se službeno udružile u jednu stranku na Kongresu ujedinjenja 21. i 22. travnja 1946. U novoj stranci nije ostalo ništa od predratnoga socijaldemokratskog ideološkog revizionizma i političkog reformizma, pa se ona ubrzo pretvorila u tipičnu marksističko-lenjinističku partiju koja je vladala DR Njemačkom sve do ujedinjenja dviju njemačkih država 1990. Politički režim DR Njemačke formalno je dopuštao postojanje nekoliko nekomunističkih "blokovskih stranaka", ali su one, kao i brojne masovne društvene organizacije, bile dijelovi jedinstvene Nacionalne fronte kojom je ideološki dominirao i politički upravljao SED. Na nedemokratskim izborima za Narodni dom (*Volkskammer*), kao nominalno najviše predstavničko i zakonodavno tijelo u državi, Nacionalna fronta izlazila je s jedinstvenom listom za koju se uglavnom glasovalo javno. Lista je dobivala od 99,46 posto (1954) do 99,94 posto glasova (1986), a izlaznost građana na izbore nikad nije bila niža od 98,48 posto (Jesse, 2001:93). U zemlji u kojoj je država navodno odumirala, vladajuća je partija jačala. Štoviše, jačanje partije i njezine političke hegemonije službeno je prikazivano kao preduvjet

Od 1990. do 2005. PDS je djelovao kao regionalna stranka kojoj je biračko uporište bilo gotovo isključivo u pet novih saveznih pokrajina što su formirane na području bivše DR Njemačke

odumiranja države, pa je u DR Njemačkoj uspostavljen jedan od najrigidnijih jednopartijskih sustava u Istočnoj Europi. SED je strogo zabranjivao frakcije i vodio neprestanu borbu protiv svih oblika "ideoloških zastranjenja", od socijaldemokratizma preko trockizma do titoizma (Jesse, 2001:95). Potkraj osamdesetih godina otvoreno se opirao uvozu Gorbačovljeve *glasnosti* i *perestrojke* u DR Njemačku te je posve nepripremljen dočekao pobunu naroda 1989. Pod pritiskom "glasovanja nogama", kako

se nazivao masovan bijeg građana Istočne Njemačke u Zapadnu preko Berlinskog zida i mimo njega, SED je ipak bio prisiljen na promjene: 1. prosinca 1989. iz Ustava je izbrisana odredba o vodećoj ulozi SED-a u državi, nekoliko dana kasnije organiziran je okrugli stol vladajuće i novostvorenih opozicijskih stranaka i gibanja (Preuss, 1996),⁴ a 18. ožujka 1990. održani su prvi i jedini slobodni izbori za Narodni dom (*Volkskammer*) na kojima je SED doživio predviđiv poraz osvojivši 16 posto glasova birača (Roth, 1990). Sažimljući povijest stranke Jesse (2001:104) konstatira da tijekom svoje neograničene četrdesetogodišnje vladavine od 1949. do 1989. pod okriljem Sovjetskog Saveza "SED nikad nije imao stanovništvo na svojoj strani..." Na tome su se zasnivale postavke da je PDS, stranka sljednica SED-a, "atavizam" u njemačkome političkom životu koji će vremenom nestati (Saalfeld, 2002:103). Pokazalo se da nije tako.

Nakon sloma komunističkog režima SED se ideološki, politički i organizacijski počeo postupno reformirati te se preimenovala u Stranku demokratskog socijalizma (*Partei des demokratischen Sozialismus*, PDS).⁵ Od 1990. do 2005. PDS je djelovao kao regionalna stranka kojoj je biračko uporište bilo gotovo isključivo u pet novih saveznih pokrajina što su formirane na području bivše DR Njemačke.⁶ Prema rutiniziranim interpretacijskim obrascima nastanka političkih stranaka, PDS je iznikao iz teritorijalnog rascjepa između središta i periferije iz kojega je desetljećima prije nastala i bavarska Kršćansko-socijalna unija (CSU). Dok je CSU otpočetak predstavljao stanovitu "mješavinu buržoazije, desničarstva i kulturnog regionalizma" te je želio zaštititi bavorske "kulture, tradicije i novač" od državne centralizacije i globalizacije, PDS je bio "mješavina ljevičarstva i konzervativnog regionalizma" te želje da se zaštite tradicije i interesi istočne Njemačke u ujedinjenoj Njemačkoj. Dok se regionalizam CSU-a može nazvati autonomističkim, regionalizam PDS-a je protekcionistički (Hepburn i Hough, 2012:79; v. i Hepburn, 2008; Sutherland, 2001). Stranka nije imala samo jasna teritorijalna nego i socijalna uporišta. Jedni je definiraju kao tipičnu stranku miljea koja je bila ukorijenjena u administrativnoj klasi (*Dienstklasse*) komunističke DR Njemačke, mahom u urbanome, dobro obrazovanom, nereligioznom ili slabo religioznom građanstvu koje je ostalo emocionalno vezano za socijalističke vrijednosti (Patton, 2006:206-207).⁷ Drugi misle da PDS nije bio samo stranka stare istočnonjemačke elite nego i brojnih nezadovoljnih građana u bivšoj DR Njemačkoj koji su za nju glasovali kako bi izrazili "socijalni prosvjed i protuzapadne resantimane" (Neu, 1999:1).

U ideološkom smislu PDS je sam sebe definirao kao modernu lijevu socijalističku stranku. No programski i organizacijski stranka se reformirala sporo i teško. Stranački program koji je usvojen 1993. još je uvelike bio "kompromis između 'modernog socijalizma' i tradicija državnosocijalističkog marksizma". Programska obnova, izražena u novome stranačkom programu iz 2003, uvedena je teškom mukom i značila je snažnije razgraničenje od "svakoga naslijeđenog komunističkog avangardizma" (Brie, 2005:21).⁸ Konzervativna analitičarka Viola Neu (1999:4) misli da je tijekom cijelih devedesetih godina PDS zadržao komunističku ideologiju, ali se prilagodio uvjetima djelovanja u demokratskome političkom poretku te je, na neki

Profil političara: Oskar Lafontaine

Oskar Lafontaine, važna i intrigantna figura poslijeratne njemačke ljevice, rođen je 1943. u Saarlandu. Diplomirani je fizičar. Ušao je u SPD 1966. i počeo karijeru kao pokrajinski političar. Bio je gradonačelnik Saarbrückena i predsjednik vlade savezne pokrajine Saarland. U saveznu politiku ulazi potkraj sedamdesetih i ubrzo se sukobljuje s kancelarom Helmutom Schmidom (SPD) zahtijevajući da Njemačka odustane od nuklearnog oružja i istupi iz NATO-a. Time se ideološki i politički približuje mirovnima, ekološkim i drugim novim društvenim pokretima toga doba te stvara podlogu za savez SPD-a sa Zelenima. Zauzima se za tradicionalne vrijednosti socijaldemokracije, napose za interese klasičnoga industrijskog radništva.

Bio je suzdržan prema ujedinjenju dviju njemačkih država, a često mu se javno prigovaralo da se prije 1990. sastajao s istočnonjemačkim diktatorom Erichom Honeckerom. Kao kancelarski kandidat SPD-a na prvim svenjemačkim izborima 1990. neslavno je propao, a SPD je, umnogome i zbog njegova stava prema ujedinjenju, postigao najgori izborni rezultat od 1957. do tada. Ipak, 1995. izabran je za predsjednika SPD-a. U prvoj Schröderovoj vladi (1998-2002) postao je ministar financija, premda su bile poznate ideološke i političke razlike, kao i osobne netrpeljivosti među njima. Tu je dužnost napustio već 1999. zbog, kako je rekao, nedostatka "timskog duha" u vladi. Iste je godine odstupio s položaja predsjednika SPD-a u korist Schrödera. Ideološki i politički jaz između njega i SPD-a sve se više produbljavao.

Lafontaine se stoga zauzeo za stvaranje nove lijeve stranke. Iz SPD-a formalno istupa 2005. i priključuje se WASG-u. Nakon ujedinjenja WASG-a s PDS-om prvo 2005. postaje član, a 2007. uz Lothara Biskoga, supredsjednik Linkspartei.PDS. Za stari tip zapadnonjemačkih socijaldemokratskih političara to je bio gotovo nezamisliv preokret.

Ideološki "čistunac", poznat i po svojem spisu *Das Herz schlägt links* (1999), nije bio moralni purist. Optužen je za nezakonito primanje mirovine, pa je 1993. državi morao vratiti 228.000 DM. Sumnjivalo ga se i za porezne prekršaje. Premda je katolik, ženio se tri puta. Živi u raskošnoj kući koju su sinici prozvali Palačom socijalne pravednosti. Ljevičari ne moraju biti siromašni, odgovorio im je Lafontaine, nego se samo moraju boriti protiv siromaštva drugih.

način, bio istodobno i komunistička i demokratska stranka. To pokazuje da "u glavama ljudi u novim pokrajinama demokracija i komunizam nisu smatrani fundamentalno protuslovnima, odnosno oni su smatrali da je koncepcija liberalnih demokratskih ustavnih država spojiva s komunizmom". Premda su, nastavlja Neu, odbacili "diktatorski socijalizam", to nije rezultiralo diskreditiranjem socijalističkih ideja i vrijednosti. Ipak, vođama PDS-a bilo je sve jasnije da njihova stranka ne može više dugo graditi svoju politiku na mješavini "ideologije, prosvjeda i nostalgije" (Neu, 1999:7). Stranku je trebalo dublje ideološki reformirati te, posljedično, učiniti problemski kompetentnijom i koalicijski podobnijom. Istraživanja što su provedena uoči parlamentarnih izbora 2005. i 2009. pokazala su da su sve četiri etablirane njemačke stranke isključivale poslijeizbornu koaliciju s PDS-om na nacionalnoj razini (Decker i Best, 2010:169, 178. i d.). PDS je, kako bi rekli Nijemci, u političkom pogledu tek trebao postati *salonfähig*.

Tome je trebao poslužiti novi program koji je usvojen 2011. na stranačkom kongresu u Erfurtu. No stranka nije ni tada potpuno jednoznačno odbacila svu ideološku prtljagu koju vuče za sobom više od dva desetljeća. Michael Brie, njemački politolog sklon Lijevoj stranci, tvrdi da program "povezuje načelnu kritiku društva i kapitalizma s obuhvatnim reformskim programom, fundamentalno odustajanje od kapitalizma s radikalnim reformizmom" (2012:13). Program je, tvrdi Brie, broj 16 - prosinac 2013.

previše heterogen da bi bio podloga za oblikovanje koherentne političke strategije. Ustrajava na obuhvatnoj promjeni vlasničkih odnosa u društvu, a tu radikalnu poziciju nastoji uskladiti sa sindikalnim, feminističkim, ekološkim i libertarnim idejama za koje se jednako zdušno zauzima. U svojem govoru na kongresu viđeni član stranke Oskar Lafontaine zahtijevao je "ukidanje sustava financijskog kapitalizma", "ponovno uvođenje i poopćenje javno-pravnoga bankarskog sustava" i "odvajanje države od financijskih tržišta". Izrazi li se njegova pozicija u pozitivnim zahtjevima, zauzeo se za "zajedničko vlasništvo", prvenstvo politike nad ekonomijom i odustajanje od primjene sile u međunarodnim odnosima (Brie, 2012:14). Kao i sve nove lijeve stranke, i njemačka Lijeva stranka kritizira deficite liberalne predstavničke demokracije i zauzima se za više izravne demokracije.

Možda bi PDS ostao regionalna istočnonjemačka stranka da SPD potkraj devedesetih nije ušao u razdoblje duboke ideološke i političke transformacije. Ideologija "novog centra" (*Neue Mitte*), koju je, uvelike prema uzoru na Blairov "treći put", oblikovao i provodio SPD pod vodstvom kancelara Gerharda Schrödera, značila je snažan odmak od tradicionalnih socijaldemokratskih vrijednosti i politika (Blair i Schröder, 2000).⁹ Umjesto ustrajavanja na tradicionalnim socijaldemokratskim sadržajima, kao što su preraspodjela dohotka i zamašno državno reguliranje tržišta rada, Schröderov SPD se "neoliberalizirao".¹⁰ Okrenuo se stvaranju povoljne klime za biznis, funkcionalnom obrazovanju i djelotvornoj javnoj upravi. Odmak od tradicionalne socijaldemokratske ideologije postao je još vidljiviji kada je 2003. godinu dana nakon druge pobjede na parlamentarnim izborima 2002, Schröder kao predsjednik "crveno-zelene" koalicijske vlade SPD-a i Zelenih objelodanio dokument "Agenda 2010". Bit je Agende 2010. bila reforma njemačke socijalne države deregulacijom tržišta rada te reformom mirovinskoga, zdravstvenog i socijalnog sustava (Camerra-Rowe, 2004; Pautz, 2010). Dio Agende 2010. pretočen je u takozvane Hartzove zakone, nazvane prema predsjedniku stručne skupine, istaknutom menadžeru Volkswagena Peteru Hartzu. Posebno je bio prijeporan Hartz IV. koji je bio usmjeren na snažno fleksibiliziranje tržišta rada te posljedično zamašno smanjivanje socijalnih prava, napose prava nezaposlenih. Zakoni su lako prošli glasovanje u Bundestagu zahvaljujući potpori desne opozicije (CDU-CSU). Njima uzrokovane promjene bile su toliko sveobuhvatne i duboke da su i politički neutralni analitičari tvrdili da su označili kraj njemačkog modela države blagostanja (Weishaupt, 2010). Hartz IV. u nekim je političkim i društvenim krugovima shvaćen kao "objava rata" vladajućeg bloka i "puč odozgo". S pozicije PDS-a, Hartzovi zakoni značili su da je SPD konačno napustio poslijeratni klasni kompromis u "korist jačanja vlasti kapitala i provođenja neoliberalne protureforme". K tome, postojeća predstavnička vlast pretvara se u "vlast oligarhije s crtama tiranije, čiji je kredo 'basta'". Ona je podlegla teroru ekonomije i utjecaju "misaonog kartela profesora ekonomije i publicista koji misle da društvo mora funkcionirati kao DaimlerChrysler..." (Brie, 2005:8, 11, 80). Ukratko, Hartzovi zakoni bili su neka vrsta kritičnog događaja koji je potaknuo i ubrzao formiranje Lijeve stranke.

Odgovor znatna broja članova i birača SPD-a na ideološko skretanje udesno bio je dramatičan. U samo dvije godine, od 2003. do 2004, SPD je napustilo oko 40.000 članova. Stranka je počela gubiti jedne pokrajinske izbore za drugim, a na europskim izborima 2004 dobila je samo 21 posto glasova. Erozija političke potpore SPD-u stala je na 23 posto glasova i mandata na parlamentarnim izborima 2009, a to je bio najlošiji poslijeratni izborni rezultat stranke. Na lijevome ideološkom spektru širio se prazan prostor za nove političke stranke koji su njemački politički znanstvenici nazvali političkim vakuumom na ljevici (v. Patton, 2006:207). Teza o vakuumu nije, dakako, nov teorijski izum. Još je Anthony Downs upozorio na to da stranka koja se jako udalji od svoga tradicionalnog biračkog tijela zbog javnih politika koje provodi ostavlja mogućnost drugim strankama da uđu na prazan prostor i pridobiju njezine prijašnje birače. U njemačkim uvjetima teza o vakuumu podrazumijevala je dva koraka: prvi su korak učinili SPD, pa i Zeleni, pomicajem udesno, a drugi korak je učinio PDS ulazeći u prazan prostor na ljevici.¹¹

Od PDS-a do LS-a pomoću WASG-a

No teško da bi PDS zauzeo taj prostor da nije došlo do spoja s Izbornom alternativom za rad i socijalnu pravednost (*Wahlalternative für Arbeit und soziale Gerechtigkeit*, WASG). WASG je nastao u srpnju 2004. spajanjem dviju starijih građanskih inicijativa u jedno političko udruženje. Jednu je činila Izborna alternativa (*Wahlalternative*, WA), skupina lijevo orijentiranih intelektualaca i političara koji su većinom nekoć bili članovi SPD-a, PDS-a i Zelenih. Zemljopisno su bili koncentrirani u sjevernim pokrajinama zapadne Njemačke,

Kad god nastane neka stranka koja se pozicionira ljevičije od SPD-a, socijaldemokratska elita uvjeren je da će i ona doživjeti sudbinu USPD-a. Dobar razlog za spokoj stare socijaldemokracije ili prigodan politički eskapizam?

uključujući dvije lučke gradske pokrajine Hamburg i Bremen, tradicionalna uporišta njemačke ljevice. Drugu je činila skupina Rad i socijalna pravda (*Arbeit und soziale Gerechtigkeit*, ASG) koju su osnovali predstavnici moćnog sindikata IG-Metall i članovi SPD-a koji su uglavnom predstavljali lijeve sindikalne pozicije. Koncentrirana je bila u jugoistočnoj Njemačkoj (Meves, 2005:24. i d.). Obje su inicijative bile reakcija na "neoliberalne reforme" Schröderove vlade¹² i želje da im se suprotstave kao projektu koji je reklamiran kao politika bez alternative. Ono što je WASG, odnosno dvije inicijative iz kojih je nastao, početno razlikovalo od PDS-a bilo je uvjerenje da je prilgodba nealternativnome neoliberalnom projektu zahvatila i dio PDS-a, sindikata i lijevih

društvenih gibanja. Katalizator u procesu nastanka WASG-a bila je Schröderova Agenda 2010. koja "nije više pogađala samo pojedine skupine i slojeve kao što su migranti, posloprimci i nezaposleni, žene, istočni Nijemci, umirovljenici, nego je svojim općim napadom pokušala, bez razlike, razvlastiti veći dio stanovništva, stvoriti Bundestag bez opozicije i otuđiti društvene elite od općedruštvenih rasprava" (Meves, 2005:26).¹³ Okupila je bivše frustrirane birače SPD-a i Zelenih te građane koji nisu izlazili na izbore zato što nisu nalazili političku opciju za koju bi glasovali. Nakon nekoliko krugova pregovora WASG i PDS ujedinili su se 2005. u Lijevu stranku.¹⁴ Ako je PDS bio "stranka demokratskog socijalizma", onda je WASG htio biti "stranka socijalne države" (*Die Sozialstaatspartei*). Socijalnu državu pritom ne treba shvaćati kao socijalistički projekt nego kao "vrhunac dugog procesa tijekom kojega je kapitalizam civiliziran i do neke mjere pomiren s demokracijom" (Bischoff i Radtke, 2004:3).

Nova lijeva stranka nije se odrekla svoga temeljnog projekta "demokratskog socijalizma", što je naglašeno i zadržavanjem starog naziva odnosno kratice PDS. Po svojem programskom sadržaju ostala je mnogo bliža PDS-u nego WASG-u, što je i razumljivo ima li se na umu da je PDS imao dulju političku povijest i veće resurse kojima je mogao utjecati na ideološki profil nove stranke (Coffé i Plassa, 2010:730-731). Zanimljiv je i odnos prema Europskoj uniji. Lijeva stranka formalno proklamira da se zauzima za "mirnu, demokratsku, svijetu otvorenu i ekološku Europu" koja bi uključivala i zemlje Srednje i Istočne Europe, Tursku, ali i zemlje Sjeverne Afrike i Bliskog istoka (Brie, 2005:55). Analitičari su suglasni o tome da se iz takva pristupa nazire zauzimanje za koncept svjetske umjesto europske unije. Podržala je i "uspješnu borbu protiv ustavnog ugovora Europske unije" kao izraz "zajedničkog prosvjeda pluralističke europske ljevice" protiv neoliberalne Europske unije, nakon čega je uslijedio val optužbi da je zapravo protueuropski orijentirana.

Veza sa starim ideološkim nasljeđem vidljiva je i u pozivanju na niz ideoloških iskaza, krilatica i fraza Karla Marxa i Friedricha Engelsa. Stranka se neposredno ili posredno referira i na ideološku baštinu Karla Liebknechta i Rose Luxemburg, prema kojoj je nazvana i stranačka zaklada, Ernsta Thälmana i Klare Zetkin te drugih prvaka prokomunističke frakcije u SPD-u prije Prvog svjetskog rata koji su se formalno razišli s glavnom stranačkom strujom na "pitanju rata". No korijeni su rascjepa bili u dubljim prijeratnim stranačkim prijemcima o ideološkoj strategiji i političkoj taktici koji su kulminirali u velikoj raspravi o masovnom štrajku (Grunenberg, 1970) tijekom koje se ideološki i politički profilirala radikalna njemačka ljevica (Bock, 1976; Kinner, 2011). Neki analitičari novu Lijevu stranku uspoređuju i s Neovisnom socijaldemokratskom strankom Njemačke (*Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, USPD), kratkovječnom organizacijom koja je nastala 1917. odvajanjem 15 zastupnika Reichstaga i izaslanika iz dvadesetak izbornih okruga koji su isključeni iz parlamentarne frakcije SPD-a, a potom i iz stranke. Nastupala je kao ideološki ljevija i politički beskompromisnija alternativa SPD-u, ali nije bila ideološki tako radikalna kao prokomunistička frakcija. Njezina politička kratkovječnost služi već godinama kao svojevrsna utjeha etabliranoj političkoj i intelektualnoj eliti SPD-a: kad

god nastane neka stranka koja se pozicionira ljeviše od SPD-a, socijaldemokratska elita uvjerena je da će i ona doživjeti sudbinu USPD-a. Dobar razlog za spokoj stare socijaldemokracije ili prigodan politički eskapizam?

Bilješke

- 1 Tako je Ari Setälä opisao uvjete u kojima se Lijeve stranke komunisti u Švedskoj na svome kongresu u svibnju 1990. preimenovala u Ljevu stranku (*Vänsterpartiet*). U travnju iste godine dva krila finskoga komunističkog pokreta ujedinila su se u Ljevi savez (*Vasemmistoliitto*). David Arter (2002:1), koji navodi te podatke, podsjeća da je to bila parafraza filozofa A. I. Arvidssona koji je cilj pokreta za stvaranje neovisne finske države potkraj 19. stoljeća izrazio krilaticom: "Šveđani nismo, Rusi ne možemo nikad biti, budimo onda Finci".
- 2 Službeni je naziv stranke Linkspartei.PDS i piše se bez razmaka između naziva (Linkspartei) i kratice (PDS).
- 3 Koalicije su dobile slikovite nazive prema bojama na nacionalnim zastavama pojedinih država, a koje se poklapaju s "političkim bojama" pojedinih stranaka koje ih čine. Inače, Decker i Best (2010:170) su preko svojih analitičkih matrica došli do zaključka da je u postojećemu petostranačkom sustavu u Njemačkoj teorijski moguće gotovo 20 dvostranačkih koalicijskih kombinacija.
- 4 U instruktivnoj studiji o ulozi okruglog stola u transformaciji komunističkog režima u DR Njemačkoj Ulrich K. Preuss (1996:99) tvrdi da je to bio poseban "aranžman između 'elita vlasti', na jednoj strani, i onoga što nazivam 'moralnim elitama', na drugoj. Cilj nije bila podjela vlasti nego njezino civiliziranje; ne upotreba vlasti za političke ciljeve i socijalne interese nego njezina transformacija u, prije svega, legitiman resurs politike..."
- 5 U kratkom razdoblju o 17. prosinca 1989. do 4. veljače 1990. stranka se službeno nazivala SED/PDS.
- 6 Primjerice, na izborima za Bundestag 2002. – na kojima se lista PDS-a prvi put nakon ujedinjenja spotaknula o zakonski prag od pet posto, ali je stranka ušla u postupak raspodjele mandata, a potom i u parlament zahvaljujući tome što je prešla alternativni izborni prag od najmanje tri osvojena izravna mandata – PDS je osvojio prosječno 16,8 posto glasova u saveznim pokrajinama u bivšoj Istočnoj Njemačkoj i samo 1,1 posto u saveznim pokrajinama u Zapadnoj Njemačkoj (Saalfeld, 2002:117).
- 7 Ideolozi PDS-a osporavaju tu tezu tvrdeći da je 95 posto od oko dva milijuna članova SED-a u vrlo kratkom vremenu istupilo iz PDS-a. Potkraj 2004. PDS je imao još samo oko 62.000 članova (Brie, 2005:16). Coffé i Plassa (2010:731) navode da je od 60.338 članova PDS-a 2005. u istočnim i 7.257 članova u zapadnim pokrajinama više od 80 posto bilo starije od 50 godina, a 64 posto od te dobne kvote imalo je više od 65 godina.
- 8 "PDS želi biti dio širokog saveza koji je usmjeren protiv politike čiji je cilj postizanje suglasnosti s ekonomski moćnima na račun socijalno slabih. Zauzimamo se za prevladavanje duhovne i političke hegemonije neoliberalne ideologije i politike u Njemačkoj i Europskoj uniji. Želimo trajno etablirati

socijalističku politiku kao samostalan, samosvjestan politički projekt kako bi se mogle ostvariti demokratske, socijalne i ekološke alternative koje su usmjerene na budućnost. Kao socijalistička stranka pripravnici smo dugoročno sudjelovati u savezu lijevog centra koji je usmjeren na takve promjene" (nav. u: Brie, 2005:21).

- 9 Mnogi analitičari misle da su ideologija "trećeg puta" u Velikoj Britaniji i "novog centra" u Njemačkoj značile vraćanje socijaldemokracije konceptu *catch-all* stranke, to jest centrističkoj političkoj strategiji i taktici koja je značila "napad" na široko biračko tijelo koji se nije mogao dogoditi bez prethodne ideološke revizije. Ta je strategija donijela silan uspjeh europskoj ljevici, pa je potkraj 20. stoljeća u 12 od 15 država Europske unije na vlasti bila ljevica. No uspjeh etablirane ljevice nije bio trajan i postojan nego privremen i konjunkturan te je otvorio prostor na ljevici novim strankama (Allen, 2009:636. i d.).
- 10 "Neoliberalizacija socijaldemokracije" opći je moto kojim su svoj razlog postojanja opravdavale gotovo sve novonastale ili transformirane lijeve stranke (v. Arter, 2002:3).
- 11 O dugoročnim i kratkoročnim čimbenicima koji su utjecali na rezultate parlamentarnih izbora u Njemačkoj 2012. v. Rohrschneider, Schmitt-Beck i Jung (2012) Dalton (2012), Scarow (2012).
- 12 Inicijatori su tvrdili da se time SPD konačno "oprostio od svojih načela" i tako prestao biti politička snaga koja se suprotstavlja neoliberalnom projektu društva (Meves, 2005:27).
- 13 Dok su protivnici tvrdili da je Agenda 2010. projekt "barbarizacije kapitalističkoga radnog društva", SPD i Zeleni nastojali su je prikazati kao "uspješan model realne političke prilagodbe društvu koje je bilo pod pritiskom globalizacije i demografije" (Bischoff i Radke, 2004:2).
- 14 Na kongresu 17. srpnja 2005. delegati su odlučili da se PDS preimenuje u Linkspartei.PDS. Time su htjeli istaknuti kako je posrijedi nova politička stranka koja je nastala širim okupljanjem lijevih snaga, a istodobno nominalno naglasiti kontinuitet s PDS-om koji je činio jezgru novoga političkog saveza. Najpoznatiji političar u povijesti PDS-a Gregor Gysi kazao je u svojem govoru na tom kongresu da je PDS jezgra nove političke stranke te dodao: "Tko bi u to povjerovao 1989. ili 1990? I WASG se tek mora priviknuti na tu misao". U novome demokratskom savezu istočni Nijemci "imaju nešto veću ulogu, jer je misao o socijalnoj pravednosti ovdje još proširenija nego u starim saveznim pokrajinama. A to je povezano s poviješću" (nav. u: Brie, 2005:84).

Literatura

- Allen, Ch. S. (2009). "Empty Nets": Social Democracy and the "Cath-all Thesis" in Germany and Sweden. *Party Politics*. (15) 5:635-653.
- Arter, D. (2002). "Communists we are no longer, Social democrats we can never be": The Evolution of the Leftist Parties in Finland and Sweden. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. (18) 3:1-28.
- Bischoff, J., Radke, B. (2004). *Die wählbare Alternative*. <http://>

- www.sozialismus.de/archiv/sozialismus/2004/heft_nr_12_dezember_2004/detail/a...
- Blair, T., Schröder, G. (2000). The Third Way/Die Neue Mitte. *Dis-sent.* 2:51-65.
- Bock, M. H. (1976). *Geschichte des "linken Radikalismus" in Deutschland.* Frankfurt na Majni: Suhrkamp.
- Brie, M. (2012). *Segel setzen in stürmischen Zeiten. Parteipolitische Diskurse im Vorfeld der Bundestagswahl 2013.* <http://www.rosalux.de/publication/38181/segel-setzen-in-stuermischen-zeiten.html>
- Brie, M. (ur.) (2005). *Die Linkspartei. Ursprünge, Ziele, Erwartungen.* Berlin: Karl Dietz Verlag.
- Camerra-Rowe, P. (2004): Agenda 2010: Redefining German Social Democracy. *German Politics and Society.* (22) 1-30.
- Coffé, H., Plassa, R. (2010). Party policy position of Die Linke: A continuation of the PDS? *Party Politics.* (16) 6:721-735.
- Dalton, R. J. (2012). Apertisans and the changing German electorate. *Electoral studies.* (31) 35-45.
- Decker, F., Best, V. (2010). Looking for Mr. Right? A Comparative Analysis of Parties' "Coalition Statements" prior to the Federal Elections of 2005 and 2009. *German Politics.* (19) 2:164-182.
- Grunenberg, A. (ur.) (1970). *Massenstreikdebatte.* Frankfurt na Majni: Europäische Verlagsanstalt.
- Hepburn, E. (2008). The Neglected Nation: The CSU and the Territorial Cleavage in Bavarian Party Politics. *German Politics.* (17) 2:184-202.
- Hepburn, E., Hough, D. (2012). Regionalist Parties and Mobilization of Territorial Difference in Germany. *Government and Opposition.* (47) 1:74-96.
- Hough, D. (2000). Made in Eastern Germany: The PDS and the Articulation of Eastern German Interests. *German Politics.* (9) 2:125-148.
- Jesse, E. (2001). Die Parteien in der SBZ/DDR 1945 bis 1989/90. U: Gabriel, O. W., Niedemayer, O., Stöss, R. (ur.). *Parteiendemokratie in Deutschland.* Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, str. 84-106.
- Kinner, K. (ur.) (2011). *Linke zwischen den Orthodoxien. Von Havemann bis Dutschke.* Berlin: Karl Dietz Verlag.
- Meves, H. (2005). Die Wahlalternative – eine andere Politik ist möglich. U: Brie, Michael (ur.). *Die Linkspartei.* Berlin: Karl Dietz Verlag, str. 24-31.
- Neu, V. (1999). *Die PDS 10 Jahre nach dem Fall der Mauer. Analysen und Positionen.* Berlin: Konrad Adenauer-Stiftung.
- Patton, D. F. (2006). Germany's Left Party. PDS and the "Vacuum Thesis": From Regional Milieu Party to Left Alternative? *Journal of Communist Studies and Transition Politics.* (22) 2:206-227.
- Patz, H. (2010). The Role of Think Tank in the Modernisation of the SPD. *German Politics.* (19) 2:183-199.
- Preuss, U. K. (1996). The Roundtable Talks in the German Democratic Republic. U: Elster, J. (ur.). *The Roundtable Talks and the Breakdown of Communism.* Chicago: The University of Chicago Press.
- Rohrschneider, R., Schmitt-Beck, R., Jung, F. (2012). Short-term factors versus long-term values: Explaining the 2009 election results. *Electoral Studies.* (31) 20-34.
- Roth, D. (1990). Die Wahlen zur Volkskammer in der DDR. Der Versuch einer Erklärung. *Politische Vierteljahresschrift.* (31) 3:369-393.
- Saalfeld, Th. (2002). The German Party System – Continuity and Change. *German Politics.* (11) 3:99-130.
- Scarow, S. E. (2012). The German grand coalition of 2005-09 and party system change: Catalyst or continuity? *Electoral Studies.* (31) 60-71.
- Strohmeier, G. (2007). Ein Plädoyer für die "gemäßigte Mehrheitswahl": optimale Lösung für Deutschland, Vorbild für Österreich und anderen Demokratien. *Zeitschrift für Parlamentsfragen.* (38) 3:578-590.
- Sutherland, C. (2001). Nation, Heimat, Vaterland: The Reinvention of Concepts by Bavarian CSU Party. *German Politics.* (10) 3:13-36.
- Weishaupt, T. J. (2010). Germany after a Decade of Social Democrats in Government: The End of the Continental Model? *German Politics.* (19) 2:105-122. ■